

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Školní rok: 2023/2024

Zpracován dle Metodického pokynu MŠMT ČR k prevenci a řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č.j.24 246/2008-6

Zpracovala: Mgr. Markéta Domesová ve spolupráci s pedagogickým sborem

Školní metodik prevence: Mgr. Markéta Domesová

Výchovný poradce: Mgr. Petr Antoš

Schválila: Mgr. Romana Zahradníková – ředitelka školy

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ JE OTEVŘENÝ A V PRŮBĚHU ŠKOLNÍHO ROKU BUDE I NADÁLE OVĚŘOVÁN, UPRAVOVÁN A DOPLŇOVÁN.

Obsah

1. Úvod
2. Cíl programu
3. Charakteristika šikanování
4. Projevy šikanování
5. Odpovědnost školy
6. Prevence proti šikanování
7. Krizový plán
8. Postupy při řešení kany

1. Úvod

Školní program proti šikanování je neúčinnější metodou, jak ochránit žáky před šikanou. Předpokladem jeho fungování je dobrá všeobecná prevence rizikového chování ve škole. Tvorba školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces. Školní program proti šikanování je součástí Minimálního preventivního programu a rovněž Školní preventivní strategie.

2. Cíl programu:

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí a co nejdříve odhalit a účinně řešit šikanování. Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a mezi žáky a učiteli.

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tak i při relativně malé intenzitě šikany může u jejich obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu. Chceme-li chránit naše žáky, musíme řešit počáteční projevy šikany ihned, spolupracovat mezi sebou a případně s odborníky. Musíme si přiznat, že šikana se vyskytuje ve všech dětských kolektivech, tedy i na naší škole.

3. Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti. Jde o mimořádně nebezpečnou a zákeřnou formu násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. Na prevenci šikany i při jejím řešení spolupracují všichni pedagogičtí pracovníci podle předem dohodnutých postupů.

Šikana je každé chování, které splňuje tyto znaky:

- je cílené vůči jedinci nebo skupině
- je obvykle opakované, často dlouhodobé
- jeho záměrem je oběti ohrožit, ponižit či zastrašit
- oběť se mu neumí bránit a dlouhodobě trpí

Šikana není:

- jednorázová rvačka, nevhodný vtip či konflikt
- vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor

Rozdíl mezi šikanou a škádlením

Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací.

Rozdíly mezi šikanou a škádlením (Kolář, 2011):

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponižít.
Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem – moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého
Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opětovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezpráví. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplatí je tvrdě ztrestáno!
Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy

4. Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

a) verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií)

b) fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti)

c) smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.)

5. Odpovědnost školy

1. Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů).

Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

2. Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§235), omezování osobní svobody (§213), útisku (§237), ublížení na zdraví (§221-224), loupeže (§234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197a), poškozování cizí věci (§257), znásilnění (§241), kuplířství (§204) apod.

3. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekezení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřování (§166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky.

6. Prevence proti šikanování

Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vztahů v třídním kolektivu, mezi žáky a učiteli a mezi žáky v rámci celé školy. Pedagogičtí pracovníci vedou žáky systematicky a důsledně k osvojování si norem chování založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Učitel na žáky působí v rámci výuky, třídnických hodin, třídnických chvil, na výletech a na školách v přírodě.

Prevence v třídnických hodinách

Třídní učitel hraje velikou roli v působení na třídní kolektiv. Pracuje s pravidly třídy, které si se třídou vytvoří na začátku školního roku, a dynamikou třídního kolektivu. Učitel není lhostejný k agresivním projevům chování. V případě výskytu šikany nebo kyberšikany informuje třídní učitel školní metodičku prevence nebo výchovného poradce.

Prevence ve výuce

K účelu prevence jsou využity předměty, které se přímo vztahují k prevenci rizikových forem chování (výchova ke zdraví, občanská výchova, přírodopis, tělesná výchova aj.).

Prevence ve školním prostředí mimo vyučování

Do aktivit školy patří i dění, které přesahuje rámec třídních činností – přestávky, školní parlament, družina, školní kroužky, mimoškolní aktivity (sportovní soutěže, kulturní vystoupení, školy v přírodě, lyžařské kurzy, aj.).

Spolupráce s rodiči

V případě, že rodiče mají podezření na přítomnost šikany ve škole, zodpovídá za její řádné vyšetření ředitelka školy. Při nápravě třídního kolektivu spolupracuje třídní učitel, školní metodička prevence, výchovný poradce a vedení školy jak s rodinou oběti, tak s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a na zachování důvěrnosti informací. Spolupráce s rodiči probíhá těmito způsoby:

a) Konzultační hodiny

b) Vzájemné informování – škola informuje rodiče o výskytu šikany, rodiče informují školu v případě podezření na šikanu

c) Vzájemná spolupráce při řešení problémů

Dopis pro rodiče

Vážený rodiče, i ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případně ubližování silnějším slabším hned v počátku a účinně takové bezpráví zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce pedagogů a rodičů. Prosíme Vás proto o pomoc. Vaši informaci budeme brát velmi vážně a budeme ji ve spolupráci s Vámi a odborníky řešit. Děkujeme za Vaši podporu.

7. Krizový plán

1. zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stadia šikanování a rámcový program pro řešení zárodečného stadia šikanování.

2. zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc zvenku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

3. krizový plán eliminuje nebo minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde a jako vhodný preventivní krok je vytvoření si vlastního programu řešení šikany.

8. Postupy při řešení šikany

Při vyšetřování a řešení šikany spolupracuje realizační tým zpravidla ve složení školní metodičky prevence nebo výchovný poradce, třídní učitel a ředitel školy, dle potřeby spolupracují ostatní pedagogičtí pracovníci a rodiče.

Po informaci o podezření na šikanování zahájí okamžitě vyšetřování šikany a informují zákonné zástupce žáka - § 21 zákona č.561/2004 Sb. (školního zákona).

O vyšetřených skutečnostech provede školní metodička prevence zápis výchovné komise. O výsledcích vyšetřování a řešení šikany jsou vždy informováni zákonní zástupci žáka.

V případě zjištění šikany a dle její závažnosti řeší vedení školy a pedagogická rada potrestání agresorů a případný další postup ve spolupráci s odbornými institucemi.

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

Postup pro vyšetřování počáteční šikany

- 1) Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi (povede třídní učitel, metodik prevence, učitel na kterého se oběť obrátí a členové výchovné komise).
- 2) Nalezení vhodných svědků.
- 3) Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
- 4) Zajištění ochrany obětem.
- 5) Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.
6. Informování rodičů o vzniklé situaci a dohoda o osobním kontaktu na pohovoru, svolání výchovné komise apod.

Postup pro vyšetřování pokročilé šikany-výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování

- 1) Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
- 2) Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
- 3) Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
- 4) Pokračující pomoc a podpora oběti.
- 5) Nahlášení dle závažnosti SVP, PPP, OSPOD, Policii ČR. (provede ředitelství školy)
- 6) Vlastní vyšetřování ve spolupráci s výše uvedenými organizacemi.

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s Pedagogickopsychologickou poradnou, Střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

Výchovná opatření

Škola bude dále pracovat s agresorem (jeho náhled na jeho chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků - klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů (zajistí výchovný poradce nebo metodik prevence ve spolupráci s třídním učitelem).

Pro potrestání agresorů jsou stanovena následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele
- snížení známky z chování
- Převedení do jiné třídy

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina). V mimořádných případech použije škola tato další opatření a postup:

- Ředitel školy doporučí rodičům ve spolupráci a na základě doporučení SVP dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu.

- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Spolupráce s rodiči

Pokud mají zákonní zástupci podezření na šikanování, informují třídního učitele nebo dalšího pedagogického pracovníka. Odborné vyšetření záležitosti provádí zpravidla školní metodik prevence ve spolupráci s třídním učitelem. Při vyšetření a nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování, škola spolupracuje navíc ještě s následujícími orgány a institucemi: Pedagogicko - psychologickou poradnou, Střediskem výchovné péče. V případě podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR. Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Příloha č.1.

Letáček pro děti

Strkáním hlavy do písku se svých potíží nezbavíš. Trápíš se kvůli šikaně? O šikaně mluvíme, jestliže jeden nebo více spolužáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje jiným. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo co tě prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nešíkali si tě.

Chyba:

- není v tobě, ale často ve špatných vztazích celé třídy
- ostatní jsou k tvému trápení lhostejní, nebo mají strach se tě zastat, nebo se dokonce zlomyslně na tvém neštěstí přiživují

Pamatuj:

- nikdo nemá právo ti ubližovat
- strach obrátit se o pomoc (dospělí mi nebudou věřit, děti se mi pomstí) je častý a pochopitelný, ale bohužel všechno ještě zhoršuje

Obrát se:

- na rodiče, výchovného poradce nebo učitele, ke kterému máš důvěru a svěř se
- je povinností nás dospělých tento problém řešit
- jedná-li se o opakované potíže, tak na ně většinou děti samy nestačí a často dochází k jejich zhoršování
- na linku bezpečí, bezplatně můžeš volat na telefon **596 318 080** nebo **777 499 650**